

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه: اسدزاده، حسن، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدید آور: نظریه‌ها و روش‌های آموزش / تألیف حسن اسدزاده؛ زیر نظر معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبائی.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه علامه طباطبائی؛ ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۳۹۶ ص. ۵/۲۳ × ۵/۱۶ س. م.
فروست: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ ۳۸۶/۹.
شابک: ۷-۲۲۰-۲۱۷-۹۶۴-۹۷۸؛ ۳۰۰۰۰ تومان
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: آموزش و پرورش — روش‌شناسی
موضوع: Education--Methodology
موضوع: روان‌شناسی تربیتی
شناسه افزوده: Educational Psychology
شناسه افزوده: دانشگاه علامه طباطبائی. معاونت پژوهشی
رده بندی کنگره: ۱۴۰۲ عن ۵ الف/۱۰۲۷ LB
رده بندی دیوئی: ۳۷۰/۱
شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۲۷۳۵۸

نظریه‌ها و روش‌های آموزش

مؤلف:

دکتر حسن اسدزاده

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

چاپ نهم
(با تصحیح)

نظریه‌ها و روش‌های آموزش

مؤلف:

دکتر حسن اسدزاده

زیر نظر معاونت پژوهشی دانشگاه

شایک: ۷-۲۲۰-۲۱۷-۹۶۴-۹۷۸

سرپرستار: دکتر زهرا محمدیان

ویراستار: مهتاب برگریزان

نمایه‌ساز: ماجد خلیل نژاد

طراح جلد: رسول خسرو بیگی

ناظر فنی: عبدالرضا گودرزی

صفحه آرا: فریده دیوباد

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۳۴۸۷

فروشگاه آنلاین انتشارات book.atu.ac.ir

سایت مرکز چاپ و انتشارات press.atu.ac.ir

سایت فروشگاه الکترونیکی mybooket.com/atu

آدرس فروشگاه مرکزی: تهران انتهای بلوار دهکده المپیک، دانشگاه علامه طباطبائی

روبه‌روی ساختمان مرکزی جنب باجه بانک ملی تلفن: ۴۸۳۹۲۶۵۹ همراه: ۰۹۹۰۲۴۹۹۹۸۵

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ تومان

شمارگان: ۵۰۰

چاپ نهم (با تصحیح) ۱۴۰۲

هو‌العلیم

فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ
أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ

(سوره زمر، آیه ۱۷-۱۸)

پیش گفتار

روان‌شناسی تربیتی دو موضوع محوری دارد، یکی یادگیری و دیگری آموزش. به عبارت دیگر، روان‌شناسی تربیتی، به مثابه سکه‌ای است که یک روی آن یادگیری و روی دیگر آن آموزش است. یکی از موضوعات تخصصی دانشجویان دوره کارشناسی ارشد و دکتری در رشته روان‌شناسی تربیتی، موضوع «آموزش» است. کتاب حاضر با هدف تأمین یک منبع درسی جامع و مانع، بدیع و نوین، نوپا اما نوگرا، کوتاه اما کیمیا، قطره اما دریا! برای «نظریه‌ها، الگوها و روش‌های آموزش» تألیف شده است. بدون اغراق، این کتاب مباحث و موضوعات علمی بسیار مرتبط، منسجم و معتبر درباره نظریه‌ها، الگوها و روش‌های تدریس و آموزش را ارائه کرده است.

شرح بیشتر فصول و محتوای کتاب را در قسمت مقدمه آورده‌ایم. با این وجود، کتاب عاری از کاستی و بری از ایراد نیست؛ بنابراین، پایان تألیف این کتاب را آغاز اصلاح و

ارتقای هرچه بیشتر سطح مطالب آن می‌دانیم. پیشاپیش، هرگونه نظر، پیشنهاد و راه‌کار سازنده و اصلاحی از سوی خوانندگان محترم را سپاس می‌گزاریم. همچنین، از انتشارات وزین و همهٔ مسئولان و دست‌اندرکاران چاپ و نشر دانشگاه علامه طباطبائی به خاطر طبع و نشر این اثر، صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نمایم.

و من الله التوفیق و علیه توکلنا

دکتر حسن اسدزاده

استاد دانشگاه علامه طباطبائی

Asadzadeh@atu.ac.ir

۱۴۰۲

فهرست مطالب

مقدمه مؤلف

۱	فصل اول: علم و نظریهٔ آموزش
۳	مقدمه
۳	پرورش / تربیت / اجوکیشن
۶	آموزش / تعلیم / انستراکشن
۷	کارآموزی / آموزش / ترینینگ
۸	تدریس / درس دادن / تیچینگ
۸	تفاوت و تشابه آموزش با پرورش، کارآموزی و تدریس
۱۱	علم چیست؟
۱۲	نظریه چیست؟
۱۵	نظریه و نظریه پردازی
۱۵	الف. راهبرد از پژوهش به نظریه
۱۶	ب. راهبرد از نظریه به پژوهش
۱۷	طرح پنج مرحله‌ای نظریه پردازی
۱۹	معیارهای ارزیابی یک نظریه

- ۲۲.....رابطه علم و نظریه
- ۲۳.....علم آموزش و نظریه آموزش
- ۲۷.....پاسخ به تشکیک در علم و نظریه تعلیم و تربیت

۲۹..... فصل دوم: مکتب‌های فلسفی آموزش

- ۳۱.....تعریف فلسفه
- ۳۳.....فلسفه، آموزش و یادگیری
- ۳۳.....۱. مابعدالطبیعه (متافیزیک)
- ۳۵.....۲. ارزش‌شناسی (آکسیولوژی)
- ۳۸.....۳. دانش‌شناسی (اپیستمولوژی)
- ۴۰.....باورهای فلسفی و فعالیت‌های آموزشی
- ۴۱.....رابطه فلسفه و تعلیم و تربیت
- ۴۴.....مکتب‌های فلسفی آموزش و پرورش
- ۴۴.....آرمان‌گرایی (ایدئالیسم)
- ۴۵.....واقع‌گرایی (رنالیسم)
- ۴۶.....عمل‌گرایی (پراگماتیسم)
- ۴۷.....پیشرفت‌گرایی (پروگرسویسم)
- ۷۴.....طبیعت‌گرایی (نچرالیزم)
- ۴۸.....پایدارگرایی (پرنیالیسم)
- ۴۹.....هستی‌گرایی (اگزیستنیالیسم)

۵۱..... فصل سوم: مسائل و گستره نظریه‌های آموزش

- ۵۳.....نظریه در علوم مختلف
- ۵۴.....اهمیت نظریه در علوم
- ۵۶.....نظریه در علوم آموزشی
- ۵۷.....کارکردهای نظریه در علوم و تحقیقات آموزشی
- ۵۹.....چالش نظریه در علوم آموزشی

۶۱	نظریهٔ پرورشی، نظریهٔ آموزشی، نظریهٔ تدریس
۶۲	نظریهٔ پرورشی
۶۳	نظریهٔ آموزشی
۶۵	نظریهٔ تدریس
۷۳	نظریهٔ یادگیری و ارتباط و تفاوت آن با نظریهٔ آموزشی
۷۷	نظریه و عمل
۷۹	نظریهٔ تدریس و سیر تاریخی آن
۸۳	از نظریهٔ پردازان پرورشی تا نظریه پردازان آموزشی و تدریس
۸۵	فصل چهارم: نظریه‌های پایه در آموزش
۸۷	نظریهٔ رشد شناختی پیاژه
۸۹	مراحل رشد شناختی در نظریهٔ پیاژه
۹۲	کاربردهای آموزشی نظریهٔ رشد شناختی پیاژه
۹۴	نظریهٔ رشد شناختی - اجتماعی و یگوتسکی
۹۵	ویگوتسکی و ارزش‌ها
۹۵	ویگوتسکی و دانش
۹۷	ویگوتسکی و طبیعت انسان
۹۸	ویگوتسکی و یادگیری
۹۸	ویگوتسکی و یاددهی
۹۸	ویگوتسکی و جامعه
۹۹	ویگوتسکی و فرصت‌ها
۹۹	ویگوتسکی و وفاق
۱۰۱	منطقهٔ مجاور رشد
۱۰۳	داربست‌بندی ذهنی
۱۰۴	میانجی‌ها
۱۰۶	زبان و تفکر
۱۰۷	کاربرد نظریهٔ ویگوتسکی در آموزش
۱۰۹	نظریهٔ یادگیری معنادار آزوبل

۱۰۹	چه چیزی یادگیری را معنادار می‌سازد؟
۱۱۰	ویژگی‌های یادگیری معنادار
۱۱۳	پیش‌سازمان‌دهنده
۱۱۷	انواع پیش‌سازمان‌دهنده‌ها
۱۱۸	رهنمودهایی برای تهیهٔ یک پیش‌سازمان‌دهنده
۱۱۹	نظریهٔ سازنده‌گرایی برونر
۱۲۰	یادگیری از راه بینش
۱۲۳	کاربرد نظریهٔ سازنده‌گرایی برونر در آموزش و یادگیری
۱۲۵	نظریهٔ شرایط یادگیری گانه
۱۲۶	شکل‌های یادگیری
۱۲۸	شرایط یادگیری
۱۲۹	رویدادهای آموزشی
۱۳۳	بازده‌های یادگیری

۱۳۷ فصل پنجم: نظریه‌های جدید آموزش

۱۳۹	نظریهٔ شرح و بسط
۱۴۰	راهبردهای پایه در نظریهٔ شرح و بسط
۱۴۲	دو اصل آموزشی در نظریهٔ شرح و بسط
۱۴۳	نظریهٔ انعطاف‌پذیری شناختی
۱۴۶	عادت‌های پیچیده، باز و منعطف ذهن
۱۴۷	اصول عمدهٔ نظریهٔ انعطاف‌پذیری شناختی
۱۴۹	نظریهٔ بار شناختی
۱۵۰	نظریهٔ بار شناختی و نظام حافظه
۱۵۱	بار شناختی و حافظهٔ فعال
۱۵۲	انواع بار شناختی
۱۵۴	بار شناختی درونی
۱۵۵	راه‌های مدیریت بار شناختی درونی

۱۵۸	بار شناختی بیرونی
۱۵۸	راه‌های کاهش بار شناختی بیرونی
۱۶۲	بار شناختی مطلوب
۱۶۵	راه‌های افزایش بار شناختی مطلوب
۱۶۶	نظریه بار شناختی و آموزش
۱۶۶	سنجش بار شناختی
۱۶۷	نظریه آموزش ترغیبی
۱۶۸	مبانی نظریه آموزش ترغیبی
۱۷۰	فرض‌های بنیادین نظریه آموزش ترغیبی
۱۷۱	فرض‌های بنیادین نظریه آموزش ترغیبی
۱۷۶	حوزه‌های نظریه آموزش ترغیبی
۱۸۰	سطوح عملکرد آموزش ترغیبی
۱۸۲	عامل برتر
۱۸۳	ابعاد آموزش ترغیبی
۱۸۵	الگوی خانواده ترغیبی
۱۸۵	سنجش آموزش ترغیبی

۱۸۷ فصل ششم: الگوهای آموزش

۱۸۹	تعریف الگو (مدل)
۱۹۰	تعریف الگوی آموزشی
۱۹۱	ویژگی‌های یک الگوی علمی
۱۹۳	دلایل استفاده از الگو در آموزش و یادگیری
۱۹۴	خانواده بزرگ الگوهای آموزشی
۱۹۶	۱. الگوهای سیستم‌های رفتاری
۱۹۷	۲. الگوهای فردی
۱۹۷	۳. الگوهای خبرپردازی
۱۹۸	۴. الگوهای اجتماعی
۱۹۹	نگاه عینی و نگاه ذهنی به جهان

- الگوهای پیشرو در تدریس..... ۲۰۲
۱. الگوی انتقالی تدریس و یادگیری..... ۲۰۲
۲. الگوی مفهوم سازی دویعدی تدریس اثربخش دانشگاهی..... ۲۰۳
۳. الگوی تبادلی تدریس - یادگیری دانشگاهی..... ۲۰۵
۴. الگوی مطالعه تدریس کلاسی..... ۲۰۹
۵. الگوی تدریس گروهی..... ۲۱۱

فصل هفتم: راهبردهای آموزش..... ۲۱۵

- تعریف راهبرد (استراتژی)..... ۲۱۷
- تعریف راهبرد آموزشی..... ۲۱۸
- انواع راهبردهای آموزشی..... ۲۱۸
۱. آموزش مستقیم..... ۲۱۸
۲. آموزش غیرمستقیم..... ۲۲۹
۳. آموزش تعاملی..... ۲۳۴
۴. یادگیری از راه تجربه..... ۲۳۹
۵. مطالعه مستقل..... ۲۴۱

فصل هشتم: روش ها و فنون آموزش..... ۲۴۳

- تعریف روش آموزشی..... ۲۴۶
- اصول هشتگانه آموزش اثربخش..... ۲۴۷
- انواع روش های آموزشی (روش های تدریس)..... ۲۴۸
- روش سخنرانی..... ۲۴۹
- مراحل اجرای روش سخنرانی..... ۲۵۰
- مزایا و معایب روش سخنرانی..... ۲۵۰
- روش نمایش علمی..... ۲۵۱
- مراحل اجرای روش نمایش علمی..... ۲۵۱
- مزایا و معایب روش نمایش علمی..... ۲۵۲
- روش بحث گروهی..... ۲۵۲

۲۵۳	مزایا و معایب روش بحث گروهی
۲۵۳	روش حل مسئله
۲۵۴	مراحل حل مسئله بر اساس الگوی جان دیویی
۲۵۴	مراحل حل مسئله بر اساس الگوی جورج پولیا
۲۵۵	روش پرسش و پاسخ
۲۵۵	مزایا و معایب روش پرسش و پاسخ
۲۵۵	روش یادگیری مشارکتی
۲۵۶	مزایا و معایب روش یادگیری مشارکتی
۲۵۶	روش گردش علمی
۲۵۶	مزایا و معایب روش گردش علمی
۲۵۷	روش آزمایشگاهی
۲۵۷	مزایا و معایب روش آزمایشگاهی
۲۵۷	روش بدیعه پردازی
۲۵۸	مزایا و معایب روش بدیعه پردازی
۲۵۹	روش ایفای نقش
۲۵۹	مزایا و معایب روش ایفای نقش
۲۵۹	روش اکتشافی
۲۶۰	مزایا و معایب روش اکتشافی
۲۶۱	تعریف فن آموزشی
۲۶۲	سه فن یا مهارت متداول آموزشی
۲۶۴	اصول انتخاب و استفاده از یک روش تدریس
۲۶۵	تدریس به مثابه علم و هنر
۲۶۷	هنر تدریس
۲۶۸	علم تدریس
۲۷۱	پاداش درونی و بیرونی تدریس
۲۷۲	ارزشیابی از تدریس
۲۷۴	ارزشیابی از تدریس معلم توسط شخص معلم (خودارزشیابی)

ارزشیابی از تدریس معلم به وسیله کارپوشه ۲۷۶

فصل نهم: سبک‌های شناختی و آموزش ۲۷۷

چرا سبک‌های شناختی و آموزش؟ ۲۷۹

سبک شناختی به چه معناست؟ ۲۸۱

ماهیت سبک شناختی ۲۸۲

منشأ سبک شناختی ۲۸۲

تفاوت سبک شناختی با هوش شناختی ۲۸۳

تفاوت سبک شناختی با راهبرد شناختی ۲۸۵

انواع راهبردهای شناختی ۲۸۶

۱. راهبردهای تکرار و مرور ۲۸۶

۲. راهبردهای بسط معنایی ۲۸۸

۳. راهبردهای سازمان‌دهی ۲۹۰

۴. راهبردهای نظارتی ۲۹۱

۵. راهبردهای عاطفی ۲۹۲

تفاوت سبک شناختی با سبک یادگیری ۲۹۳

انواع سبک‌های شناختی / یادگیری ۲۹۵

سبک شناختی وابسته به زمینه - مستقل از زمینه ۲۹۵

سبک شناختی تکانشی - تأملی ۲۹۸

سبک شناختی واگرا - همگرا ۲۹۹

سبک شناختی سطحی نگر - عمقی نگر ۳۰۱

سبک شناختی فوق‌دهنده - نوآور ۳۰۲

سبک‌های یادگیری واگرا، جذب‌کننده، همگرا و انطباق‌یابنده ۳۰۳

دو بُعد اصلی از سبک‌های شناختی ۳۰۸

سبک شناختی کلی‌نگر - جزئی‌نگر و کلامی - تصویری ۳۰۸

ویژگی سبک شناختی کلی‌نگر - جزئی‌نگر ۳۱۰

ویژگی سبک شناختی کلامی - تصویری ۳۱۱

- ۳۱۲..... تمرکز بیرونی و درونی توجه
- ۳۱۳..... سنجش سبک کلی نگر- جزئی نگر و کلامی- تصویری
- ۳۱۴..... سبک شناختی، سبک تدریس و عملکرد آموزشی
- ۳۱۵..... همتاسازی سبک تدریس با سبک شناختی
- ۳۱۷..... ساختار مفهومی و سبک شناختی کلی نگر- جزئی نگر
- ۳۱۸..... نوع محتوا و سبک کلامی- تصویری
- ۳۱۸..... روش ارائه محتوا و سبک کلامی- تصویری
- ۳۱۸..... انطباق آموزش با سبک‌های یادگیری در سطح خرد و کلان

فصل دهم: نکات قصار درباره آموزش، تدریس و تربیت ۳۲۱

منابع و مآخذ ۳۳۵

- ۳۳۵..... منابع فارسی
- ۳۳۸..... منابع انگلیسی
- ۳۴۹..... واژه نامه فارسی به انگلیسی
- ۳۶۱..... واژه نامه انگلیسی به فارسی

نمایه ۳۷۳

- ۳۷۳..... موضوعی
- ۳۹۱..... نمایه اسامی

مقدمه مؤلف

روان‌شناسی تربیتی یکی از حوزه‌های تخصصی روان‌شناسی است که به صورت ویژه، ذهن و رفتار آدمی را از منظر یادگیری و آموزش مطالعه می‌کند. این که یادگیری چیست، چه نقشی در تغییر و اصلاح افکار و رفتار انسان دارد، اصول، روش‌ها و نظریه‌های یادگیری کدام‌اند در روان‌شناسی تربیتی طرح و بحث می‌شوند. از سوی دیگر، مفهوم آموزش، نظریه‌ها، الگوها، راهبردها، روش‌ها و فنون آموزشی و سرانجام چگونگی کمک به پرورش انسان‌هایی فهیم و فرهیخته در قلمرو روان‌شناسی تربیتی قرار دارند.

بنابراین، مقوله و موضوع آموزش، علی‌الاصول باید نیمی از اهداف، ارکان و نظریه‌های روان‌شناسی تربیتی را به خود اختصاص دهد. ولی عملاً این گونه نیست، حداقل در حوزه نظریه‌پردازی. درحالی که حجم زیادی از پژوهش‌ها و نظریه‌ها به موضوع یادگیری پرداخته‌اند، نظریه‌های نافذ آموزشی از انگشتان دو دست تجاوز نمی‌کنند. نویسنده در کتاب حاضر کوشیده است، برحسب وسع و توان خود، نظر و نگاه غالب و حاکم بر آموزش افراد انسانی را به نگاه علمی و نظریه‌محور بدل کند و نیمه نسبتاً پنهان و کم فروغ روان‌شناسی تربیتی را احیا و آشکار نماید.

کتاب در ده فصل به قرار زیر تنظیم شده است:

فصل اول، علم و نظریه آموزش.
فصل دوم، مکتب‌های فلسفی آموزش.
فصل سوم، مسائل و گستره نظریه‌های آموزش.
فصل چهارم، نظریه‌های پایه در آموزش.
فصل پنجم، نظریه‌های جدید آموزش.
فصل ششم، الگوهای آموزش.
فصل هفتم، راهبردهای آموزش.
فصل هشتم: روش‌ها و فنون آموزش.
فصل نهم، سبک‌های شناختی و آموزش.
فصل دهم یا فصل پایانی، نکات قصار درباره آموزش، تدریس و تربیت.
نگارنده کوشیده است با استفاده از علم و تخصص و تجربه خود و منابع متعدد معتبر و روزآمد، کتاب حاضر را تدوین و تألیف نماید. قضاوت، نقد و نظر از شما، دریافت نظرهای ارزنده شما و پذیرش نکات انتقادی و اصلاح ایرادها از ما.

دکتر حسن اسدزاده
استاد دانشگاه علامه طباطبائی
۱۴۰۲